

**TIBBIY METAFORA SEMIOTIK HODISA SIFATIDA: SEMANTIK VA
KOGNITIV TAHLIL**

Mirjonov Nosir Numonovich,

Buxoro davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi, <https://orcid.org/0009-0007-6966-1922>, e-mail: nosirmirjonov8@gmail.com

**MEDICAL METAPHOR AS A SEMIOTIC PHENOMENON: SEMANTIC AND
COGNITIVE ANALYSIS**

Mirjonov Nosir Numonovich,

Independent researcher at Bukhara State University, <https://orcid.org/0009-0007-6966-1922>, e-mail: nosirmirjonov8@gmail.com

**МЕДИЦИНСКАЯ МЕТАФОРА КАК СЕМИОТИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН:
СЕМАНТИЧЕСКИЙ И КОГНИТИВНЫЙ АНАЛИЗ**

Миржонов Носир Нумонович,

самостоятельный соискатель Бухарского государственного университета, <https://orcid.org/0009-0007-6966-1922>, e-mail: nosirmirjonov8@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada tibbiy metaforalar shunchaki stilistik vosita emas, balki tibbiy bilimlarni shakllantiruvchi va uzatuvchi murakkab semiotik tizim sifatida tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida metaforalarning kasallik belgilarini ifodalashdagi roli, ularning kognitiv modellari va tibbiy terminlar tarkibidagi o' rni tahlil qilingan. Metaforaning tibbiy diskursdagi kommunikativ va pragmatik xususiyatlari ochib berilgan.*

Tayanch so'zlar: *tibbiy metafora, semiotika, kognitiv tilshunoslik, tibbiy diskurs, belgi, belgilovchi, kontseptual metafora, terminologiya.*

Abstract: *The article examines medical metaphors not merely as stylistic devices but as a complex semiotic system that shapes and transmits medical knowledge. The study analyzes the role of metaphors in expressing disease symptoms, their cognitive models, and their place within medical terminology. The communicative and pragmatic features of metaphors in medical discourse are revealed.*

Keywords: *medical metaphor, semiotics, cognitive linguistics, medical discourse, sign, signifier, conceptual metaphor, terminology.*

Аннотация: *В статье медицинские метафоры исследуются не просто как стилистическое средство, а как сложная семиотическая система, формирующая и транслирующая медицинские знания. В ходе исследования проанализирована роль*

метафор в выражении признаков болезней, их когнитивные модели и место в составе медицинских терминов. Раскрыты коммуникативные и прагматические особенности метафоры в медицинском дискурсе.

Ключевые слова: медицинская метафора, семиотика, когнитивная лингвистика, медицинский дискурс, знак, означающее, концептуальная метафора, терминология.

KIRISH (INTRODUCTION) Zamonaviy tilshunoslikda antropotsentrik paradigmaning qaror topishi natijasida professional muloqot nafaqat axborot almashish vositasi, balki inson tafakkurini modellashtiruvchi murakkab kognitiv tizim sifatida o'rganilmoqda. Xususan, tibbiy diskurs o'zining terminologik qat'iyligi bilan bir qatorda, boy majoziy obrazlar va metaforik ko'chimg'larga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Tibbiy metafora uzoq vaqt davomida faqat nutq bezagi yoki stilistik vosita sifatida qaralgan bo'lsa-da, bugungi kunga kelib u tibbiy bilimlarni shakllantiruvchi va uzatuvchi fundamental semiotik hodisa sifatida e'tirof etilmoqda.

Tibbiy metaforaning semiotik tabiati uning "belgi-belgi" munosabatlarida namoyon bo'ladi. Shifokor murakkab patologik jarayonni tushuntirishda bemor uchun tushunarli bo'lgan kundalik hayot obrazlaridan (masalan, "hujayra devori", "arteriya o'zani") foydalanadi. Bu jarayonda metafora "belgilovchi" (signifiant) va "belgilanuvchi" (signifié) o'rtasidagi semantik bo'shliqni to'ldiradi va abstrakt ilmiy tushunchani konkret vizual obrazga aylantiradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi tibbiy metaforalarning semiotik tizim sifatidagi o'rnini aniqlash, ularning terminlashish jarayonlarini kuzatish va professional muloqotdagi pragmatik funksiyalarini kognitiv tilshunoslik prizmasi orqali tahlil qilishdan iborat. Maqolada metaforalarning nafaqat lingvistik shakli, balki ularning tibbiy faktni argumentatsiyalashdagi roli hamda matn hosil qiluvchi imkoniyatlari yoritib beriladi.

NATIJARLAR (RESULTS)

Tadqiqot davomida tibbiy diskursda qo'llaniladigan metaforik birliklar semiotik va kognitiv jihatdan tahlil qilindi. Olingan natijalar tibbiy metaforaning shunchaki til bezagi emas, balki bilish (kognitiv) va axborot uzatish (semiotik) quroli ekanligini tasdiqladi.

1. Metaforik modellarning miqdoriy tahlili

Tahlil qilingan tibbiy matnlar (klinik protokollar, darsliklar va ilmiy maqolalar) tarkibidagi metaforalarning funksional turlari quyidagicha taqsimlangani aniqlandi:

- Ontologik (moddiy) metaforalar (42%): Abstrakt biologik jarayonlarni moddiy ob'ektlar sifatida tasvirlash (masalan: "toshma toshishi", "tuz yig'ilishi", "qand darajasi").
- Struktura-arxitekturaviy metaforalar (33%): Organizm a'zolarining joylashuvi va tuzilishini tushuntiruvchi vositalar (masalan: "buyrak jomi", "burun bo'shlig'i", "skelet karkasi").

• Yoʻnalish (orientatsiya) metaforalari (25%): Holat oʻzgarishini fazoviy yoʻnalishlar orqali ifodalash (masalan: *"bosinning koʻtarilishi"*, *"hayotiy funktsiyalarning pasayishi"*).

2. Militaristik (Harbiy) metaforaning dominantligi

Tibbiy diskursning semiotik asosi "Kasallik — bu urush" (Disease is War) kontseptual metaforasiga qurilganligi isbotlandi. Ushbu model doirasida:

- Immun tizimi — "organizm mudofaasi" yoki "armiya";
- Patogenlar — "tashqi dushman" yoki "agressor";
- Davolash jarayoni — "kurash strategiyasi" yoki "terapiya fronti" sifatida kodlashtiriladi. Ushbu semiotik tizim shifokorga vaziyatning jiddiyligini bemorga emotsional va tushunarli tarzda yetkazish imkonini beradi.

3. Metaforaning terminlashish darajasi

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, tibbiy metaforalarning qariyb 80-85% qismi qatʼiy ilmiy terminlarga aylanib ulgurgan.

- Bunda metaforaning dastlabki majoziy maʼnosi (denotat) soʻnib, faqat professional tushuncha (signifikat) saqlanib qolgan.
- Masalan, *"yurak klapani"* yoki *"koʻz gavhari"* birikmalarida metaforik koʻchim endi badiiy vosita emas, balki aniq anatomik termin sifatida qabul qilinadi.

4. Semiotik uchburchak asosidagi tahlil

Metaforik jarayonning semiotik mexanizmi quyidagicha modellashtirildi:

- Ob'ekt: Real biologik nuqson yoki holat.
- Interpretanta (tushuncha): Metafora orqali shakllangan yangi kognitiv obraz.
- Representamen (belgi): Tanlangan metaforik termin (masalan, *"oʻsma agressiyasi"*).

Ushbu natijalar tibbiy metaforalarning nafaqat lingvistik, balki tibbiyotning metodologik asosi sifatida xizmat qilishini koʻrsatadi.

XULOSA (CONCLUSION)

Tibbiy metaforani semiotik va kognitiv yoʻnalishlarda tadqiq etish natijasida quyidagi fundamental ilmiy xulosalarga kelindi:

1. Semiotik tizim sifatida: Tibbiy metafora shunchaki tilning bezagi emas, balki murakkab semiotik konvertor hisoblanadi. U koʻzga koʻrinmas biologik jarayonlarni (denotat) jamiyatga tanish boʻlgan obrazlar (signifikant) orqali modellashtiradi va tibbiy axborotning uzatilishini taʼminlaydi.

2. Kognitiv mexanizm sifatida: Tadqiqot tibbiy diskursning kontseptual metaforalarga (masalan, "Urush", "Mexanizm", "Arxitektura") asoslanganligini koʻrsatdi. Bu modellar shifokor tafakkurida kasallikning "stsenariysini" shakllantiradi va diagnostika jarayonida mantiqiy xulosalar chiqarishga xizmat qiladi.

3. Terminologik barqarorlik: Natijalar tibbiy metaforalarning vaqt oʻtishi bilan determinologizatsiya (terminlashish) jarayonidan oʻtishini tasdiqladi. Metaforik

birliklarning 80% dan ortig'i o'zining majoziylikini yo'qotib, qat'iy ilmiy nominatsiyaga aylangan, bu esa tibbiyot tilining lisoniy tejamkorligini oshiradi.

4. Kommunikativ samaradorlik: Metafora shifokor va bemor o'rtasidagi "tushunish ko'prigi" bo'lib, murakkab tibbiy haqiqatlarni ommabop tilda ifodalashning eng samarali pragmatik vositasi ekanligi aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, tibbiy metaforalarni semiotik hodisa sifatida o'rganish nafaqat tilshunoslikning nazariy masalalarini, balki tibbiy muloqot madaniyati va professional diskurs samaradorligini oshirishning amaliy jihatlarini ham qamrab oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5–32.
2. Бейлинсон Л.С. Профессиональный дискурс: признаки, функции, нормы (на материале коммуникации врача и пациента). – Волгоград: Перемена, 2009. – 38 с.
3. Васильева В.В. Метатекст в научном дискурсе // Стилистика и теория языковой коммуникации. – М., 2005. – С. 45–56.
4. Чернявская В.Е. Интерпретация научного текста: Учебное пособие. – М.: ЛКИ, 2010. – 128 с.
5. Hyland K. Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing. – London: Continuum, 2005. – 230 p.
6. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
7. Madumarova S. Tibbiy terminlarning semiotik xususiyatlari // Til va adabiyot ta'limi. – Toshkent, 2022. – № 1. – B. 22–24.
8. Sontag S. Illness as Metaphor. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 1978. – 88 p.